

Helmut Jachnow, Monika Wingender (Hrsg.): TEMPORALITÄT UND TEMPUS: STUDIEN ZU ALLGEMEINEN UND SLAVISTISCHEN FRAGEN

Harrassowitz Verlag (Slavistische Studienbücher, Neue Folge, Band 6), Wiesbaden 1995, str. 389.

Na zahtjev autorice, stručnjaka u kroatistici, tekst nije lektoriran.

Rijetko o kojoj lingvističkoj temi se zadnjih godina u svijetu tako mnogo piše kao o izražavanju kategorije vremena u jeziku. Kada se pogledaju liste najnovijih knjiga koje pristižu u inozemne sveučilišne knjižnice, vidi se da je tema "vrijeme i jezik" dospjela na sam vrh po omiljenosti. Iako je zahvaljujući tome dobar dio toga o izražavanju vremena u jeziku postao poznat, u predgovorima se po pravilu navodi i da je još mnogo toga o odnosu vremena i jezika ostalo nejasno i nepoznato. Knjiga o kojoj će se ovdje govoriti posvećena je kako općim pitanjima na tu temu tako i posebnim pitanjima vezanim uz slavenske jezike. Treba odmah istaći da su urednici ušli dobro pripremljeni u izradu te knjige: Helmut Jachnow je uredio već nekoliko knjiga o jezičnim kategorijama u slavenskim jezicima, a Monika Wingender je napisala knjigu o izražavanju vremena u leksiku ruskog jezika (kroati su je imali priliku slušati i na Prvom hrvatskom slavističkom kongresu u Puli, gdje je održala izlaganje o izražavanju kategorije vremena u leksiku hrvatskog jezika). Uređivački napor tih dvoje lingvista zato je imao sve preduvjete da urodi jednom iznimno vrijednom knjigom o izražavanju vremena u slavenskim jezicima.

Prvi dio knjige posvećen je općeteorijskim pitanjima, a sadrži radove četiriju autora. Prvi među njima je rad Monike Wingender "Zeit und Sprache". U njemu se govori o razlozima zašto je kategorija vremena tako jako izražena u jeziku, kako čovjek doživljava vrijeme, kako je društveni život utjecao na odnos prema vremenu kroz povijest te kako općenito izgleda slika vremena u jeziku. Drugi prilog je rad Petera Schmidta "Wesen und Funktion der semantischen Kategorie 'Temporalität'", u kojem se sastavnica vremena u događajima promatra iz općeteorijskog kuta. Autor prvo opisuje uvjete komunikacije o vremenu, a zatim daje funkcionalno-semantičke odrednice kategorije vremena i govori o sredstvima izražavanja te kategorije. Treći prilog, "Formale Verfahren der linguistischen Temporalitätsbeschreibung", napisala je Anita Steube, autorica desetak radova o značenju i izražavanju vremena u jeziku. Ona daje formalni opis sintakse i semantike vremenskih jedinica na rečeničnoj i tekstnoj razini. Pri sintaktičkom opisu oslanja se na nove zapadne gramatičke modele, a pri semantičkom na intencionalnu logiku i kognitivnu semantiku. Četvrti prilog je rad Helmuta Jachnowa "Möglichkeiten der Klassifikation von Temporalitätsträgern", u kojem autor predlaže jednu klasifikaciju nosilaca vremenskog značenja koja bi vrijedila za razne jezike. Kriteriji koje pritom koristi su formalni, referencijalni, funkcionalni i komunikacijski.

Drugi dio knjige sadrži sedam radova o pojedinačnim pitanjima izražavanja vremena u slavenskim jezicima. Prikaz suvremenog stanja glagolskih vremena u slavenskim jezicima pruža rad Anne Kretschmer "Zum Wesen des Tempus in slavischen Sprachen", kontrastirajući južnoslavensku grupu jezika prema sjevernoslavenskoj. Osim toga, u radu je prikazano kako novije gramatike slavenskih jezika opisuju glagolska vremena. O leksiku kojim se izražava vrijeme u slavenskim jezicima govori rad Bronislava Plotnikova "Die Organisation der temporalen Lexik in den slavischen Sprachen". Na temelju obimnog korpusa opisuju se logički, tematski, unutarjezični, asocijativni i tipološki principi organiziranja leksika i time daje podloga za daljnja kontrastivna istraživanja. Rad Hansa

Roberta Mehliga "Wesen und Funktion des Präsens im Slavischen" započinje predstavljanjem funkcija svršenih i nesvršenih oblika prezenta. O prezentu govori prvenstveno na primjerima iz ruskog jezika, ali ima i uspoređivanja s drugim slavenskim jezicima. Trenutno vrlo poticajno pitanje o odnosu glagolskih vremena i glagolskog vida također je tematizirano u tom radu. Zajednički prilog Volkmaru Lehmannu i Eve Rauchenecker "Temporale Implikationen nichttemporaler Kategorien" postavlja kronološke odnose i vremensku količinu u središte značenjskog polja vremena i istražuje njihova eksplicitna i implicitna izražajna sredstva u ruskom jeziku. Prilog Wolfganga Girkea "Zur Funktion temporaler Einheiten auf der Satzebene" bavi se sintaktičkim pitanjima izražavanja vremenskih odnosa u ruskom jeziku. Glavni predmet pažnje su pritom različite funkcije adverbijalnih izraza. Osim njihovih vremenskih značenja autor promatra i kauzalna i kondicionalna značenja te ulogu adverbijalnih izraza u ostvarivanju koherencije teksta. I u sljedećem prilogu, "Die Rolle der Temporalität bei der Textkonstitution" Daniela Weissa, promatraju se pojave vezane za temporalitet na iznadrečeničnoj razini. Autora posebno zaokupljaju pitanja o povezanosti raščlanjivanja teksta i vremenskog upućivanja. Ta pitanja oprimjeruje isječcima iz narativnih ruskih tekstova, pokazujući pritom i uzajamne odnose glagolskog vremena i glagolskog vida. Jedini prilog u knjizi koji je posvećen povijesnom razvoju glagolskih vremena u slavenskim jezicima rad je Wladimira D. Klimonowa "Zur Geschichte der Tempusentwicklung in den unterschiedlichen slavischen Sprachen". U radu se govori i o križanjima kategorije glagolskog vremena s kategorijom glagolskog vida. Od pojedinačnih jezika najdetaljnije su prikazani ruski i bugarski.

Treći dio knjige pruža uvid u povijest istraživanja temporalnosti u slavistici. Napisao ga je Peter Kosta: "Zur Forschungsgeschichte und Forschungssituation bezüglich der Temporalität in slavischen Sprachen". Autor prikazuje kako je opisivana kategorija vremena u najstarijim slavenskim gramatikama kroz 18. i 19. stoljeće te daje pregled slavističkih istraživanja te kategorije u 20. stoljeću. I taj rad kao i prethodni u knjizi praćen je popisom literature i sažetkom na engleskom jeziku.

Nastojeći dati što je moguće obuhvatniji i svestraniji sadržaj ovoj knjizi, urednici su u dodatku priložili opsežan popis literature, u kojem se mogu naći najvažniji noviji radovi kako o općim pitanjima odnosa vremena i jezika tako i o pitanjima vezanim uz pojedini slavenski jezik. U dodatku se nalazi i kazalo imena i kazalo pojmova.

Kako se iz prikazanog sadržaja knjige vidi, uspjelo se radovima u njoj zahvatiti jedan širok raspon tema o temporalnosti. Zbog toga kao i zbog izbora autora, kvalitete radova i korisnih podataka o literaturi svakako će knjiga Helmuta Jachnowa i Monike Wingender *Temporalität und Tempus: Studien zu allgemeinen und slavistischen Fragen* postati nezaobilazna za svakoga tko krene u istraživanje bilo kojeg pitanja iz ogromnog spektra obuhvaćenog nazivom *vrijeme i jezik*.